

در جان من هزار خراسان نهفته است

گزارشی از برپایی پنجمین مجمع استادان زبان فارسی در تاجیکستان

علیرضا قزوه *

با گروه ۲۰ نفره استادان زبان و ادبیات فارسی در سپیده دم یک صبح اسفندی همراه شدیم. مقصد ما دوشنبه تاجیکستان بود و همراهان، برخی چهره‌های نسبتاً جوان و گمنام دانشگاهی و تحقیقاتی، به همراه چند چهره مطرح و معروف زبان و ادب فارسی، استادانی چون دکتر علی اشرف صادقی (معاون فرهنگستان زبان و ادب فارسی)، دکتر میرجلال‌الدین کزازی، هوشنگ مرادی کرمانی و ...

مسیر سفر، پرواز به مشهدالرضا بود و فرصت زیارتی کوتاه و سپس ظهر همان روز سفر با هواپیمای قرقیزی مسیر دوشنبه به بیشکک، به دوشنبه رسیدیم.

در فرودگاه، رایزن فرهنگی کشورمان با همه همکارانش به استقبالمان آمدند. از سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، من تنهاترین و بالاترین مقامی بودم!! که از تهران عازم این مجمع می‌شدم. جا داشت که لااقل از سازمان عریض و طویل ارتباطات که

عدد مشاوران رئیس و معاونانش از هیأت دولت کم نمی آورد، دست کم یکی دو نفری از باب خالی نبودن عریضه و کم نیاوردن پیش مقامات تاجیک در این مجمع حاضر می شدند. بنا بود من و رئیس اداره مان - دلاور محمدپور - و رئیس مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی - علی اصغر محمد خانی - از سازمان در این مجمع شرکت کنیم که آن دو نیز به دلایلی نتوانستند بیایند و دست آخر من ماندم و من و یک داغ دل بس است برای قبیله ای!

ما را به هتل دوشنبه بردند که یک هتل نسبتاً تمیز و متوسط دوشنبه است. اگر چه در دوشنبه همه هتل ها بی ستاره اند. از جماعت استادان زبان و ادبیات تاجیکستان نیز تنی چند به استقبالمان آمده بودند. استادان میرزا ملاحمد و شمس الدین اف از جمله آنان بودند. برنامه به همت رایزنی فرهنگی سفارت ج.ا.ایران در تاجیکستان و با مشارکت و همکاری آکادمی علوم تاجیکستان برگزار می شد.

صبح روز پنجشنبه مورخ ۸۴/۱۲/۱۸ در سالن مرکز استراتژیک ریاست جمهوری تاجیکستان، پنجمین مجمع استادان زبان و ادبیات فارس و تاجیک با حضور نمایندگان کشورهای از جمهوری اسلامی ایران، تاجیکستان، افغانستان، لبنان، پاکستان، ازبکستان و امریکا افتتاح شد. در ابتدا سرود ملی دو کشور تاجیکستان و جمهوری اسلامی ایران نواخته شد.

ریاست جلسه افتتاحیه را ریاست آکادمی علوم تاجیکستان محمداشاه هلال اف، عهده دار بود که ضمن خیرمقدم به میهمانان شرکت کننده اظهار داشت: «این مجمع با دستگیری و یاری مستقیم جمهوری اسلامی ایران برای اولین بار در شهر دوشنبه برگزار می شود. برگزاری این مجمع که با نوروز مقارن شده است را به فال نیک باید گرفت. امسال هم که در واقع سال «تمدن آریایی» نامیده شده، می توان گفت که این مجمع به استقبال سال تمدن آریایی رفته است».

رئیس آکادمی علوم تاجیکستان افزود: «هدف از برگزاری این انجمن، بررسی و تحلیل تحولات زبان فارسی و شیوه های رایج تدریس در مکاتب و دانشگاه ها می باشد».

آقای هلال اف پیشنهاد داد که: «زبان فارسی به عنوان زبان علم و فرهنگ به یونسکو پیشنهاد شود و درخواست کرد که این پیشنهاد در بیانیه پایانی گنجانده شود».

خانم خیرالنساء مولاوا، رئیس کمیته تدارکات و معاون نخست وزیر تاجیکستان،

سخنران بعدی بود که ضمن خیرمقدم به میهمانان به سرزمین رودکی گفت: «این انجمن در آستانه جشن نوروزی برگزار می‌شود که این خود حسن و طراوت بیشتری به انجمن می‌دهد. محیط انجمن ما محیطی مهرآمیز و محبت‌انگیز است. ما صاحب زبان و ادبیاتی هستیم که در طول تاریخ ما را زنده نگه داشته است. پژوهش‌های زیادی که در زمینه زبان و ادبیات فارسی انجام شده، گواه قدرت و اقتدار این زبان و ادبیات است. بسیاری از اقوام و زبان‌های دیگر محتاج به یادگیری این زبان شده‌اند. پس باید بیش از پیش زبان مادری خود را ارج بنهیم.»

سخنران بعدی قهرمان سلیمانی، رایزن فرهنگی کشورمان در تاجیکستان بود که سخنرانی اش را با شعری از شاعر تاجیک، اسکندر ختلانی آغاز کرد که: «در جان من هزار خراسان نهفته است».

وی در ادامه گفت: تاجیکستان امروز ققنوسی است که از خاکستر ایام سر بر آورده است. آنچه این مردم را طی این سال‌ها از گزند حوادث نگاه داشته، تکیه بر قدرت معنوی زبان و فرهنگ است. ایران عزیز به این زایش فرخنده به چشم افتخار می‌نگرد و آرزومندیم برنامه‌هایی از این دست که تأکید بر پیوستگی فرهنگی است، بتواند به قدرت و قوت زبان مشترک بیفزاید و چشم‌انداز آینده روابط خویشاوند تاریخی را بیش از گذشته روشن کند».

سید محمد خیرخواه، سفیر ج.ا. افغانستان در تاجیکستان، سخنران بعدی بود که در بخشی از سخنانش گفت: زبان، جزئی از یک فرهنگ و تمدن است. زبان وسیله تفهیم و تفاهم است. زبان فارسی، دری، تاجیکی و به قول حافظ شیرازی قند پارسی خدمات زیادی به بشریت کرده و تأثیرهای خود را بر زبان‌های دیگر، در آسیای مرکزی، آسیای صغیر و هند گذاشته است. این نشانه قوت و توانایی این زبان است که در صورت ضعف یک زبان، این موازنه برعکس خواهد بود. اگر به زبان توجهی نشود، با تحولات عظیمی که در تمام عرصه‌ها وجود دارد، زبان‌های جبران‌ناپذیری به این زبان وارد خواهد شد.

کامران تल्प، استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آریزونا، در سخنانی کوتاه گفت: «برای رسیدن به تاجیکستان، از آمریکا تا این جا با پنج هواپیمای مختلف آمدم و فکر می‌کنم که دست کم با پنج هواپیما و پرواز باید برگردم. این رغبت چیزی نیست جز عشق و علاقه من به زبان و ادبیات نیاکانمان و بسیار خوشحال هستم که برای

اولین بار به تاجیکستان آمده‌ام. در خصوص آموزش زبان و ادبیات فارسی در امریکا باید بگویم که امروزه تقاضا برای یادگیری این زبان و ادبیات بسیار زیاد شده است. این اشتیاق نه تنها از سوی دانشجویان امریکایی و دیگر ملیت‌ها، بلکه از سوی ایرانیان نسل دوم مقیم امریکا نیز می‌باشد.

بعد از مراسم افتتاحیه، نوبت به سخنرانی‌های علمی رسید. اولین سخنران غفار جوهره‌اف، رئیس کمیسیون زبان جمهوری تاجیکستان بود که در موضوع «دولت و سیاست زبان» سخنرانی کرد. در بخشی از سخنان او آمده است: «سیاست دولت دو جهت دارد: داخلی و خارجی که هر یک دارای ویژگی‌های خود است. سیاست زبان در مورد چاره‌جویی‌هایی است که دولت در حفظ زبان به عمل می‌آورد. در عرصه تاریخی، اوج این سیاست زبانی و رونق زبان فارسی را در دوران سامانی می‌بینیم. سامانیان این زبان را به زبان دیپلماسی و بین‌المللی تبدیل کردند. زبانی که در سراسر ایران، ماوراءالنهر، هند و پاکستان گسترده بود، اما سیاست دولت در هر زبان تأثیرات خود را دارد. در دوران شوروی، خط فارسی ابتدا به لاتین و سپس به کریلی برگردانده شد. این نخستین ضربه سخت به این زبان بود؛ اما از این بدتر آن که زبان فارسی اقتدار خود را از دست داد و اگر چه جزء دو زبان اصلی این سرزمین محسوب می‌شد، اما عملاً تمام مکاتبات رسمی اسناد به زبان روسی انجام می‌گرفت».

علی اشرف صادقی، در زمینه «ضرورت تألیف فرهنگ جامع زبان فارسی» سخنرانی اظهار داشت: «فرهنگستان زبان و ادب فارسی چند سالی است که به جمع‌آوری لغات مشترک فارسی‌زبانان اقدام نموده است. ما می‌دانیم که در تاجیکستان لغاتی از روسی، در افغانستان لغاتی از پشتو، هندی و انگلیسی وجود دارد. طبق طرحی که در دست اقدام است، فرهنگستان قصد دارد فرهنگی تدوین کند که شامل تمام واژه‌های این سه کشور باشد که این امر تنها با مساعدت دانشمندان کشورهای مذکور قابل انجام است».

آخرین سخنران، میرزاملا احمد بود که در موضوع: «عوامل رشد و ماندگاری زبان و ادبیات فارسی و تاجیک» سخنرانی کرد.

در ادامه جلسات تخصصی ادبیات‌شناسی و زبان‌شناسی در مراکز آکادمی زبان و ادبیات، سخنرانان مقالات خود را در موضوعات گوناگون ارائه دادند، سخنرانی من نیز اگرچه با موضوع امیر خسرو دهلوی، شاعر و موسیقی‌دان، ارائه شده بود، اما بنا به ضرورت، مقاله تازه دیگری با عنوان «از پارس تا پارسایی» ارائه کردم که در روز

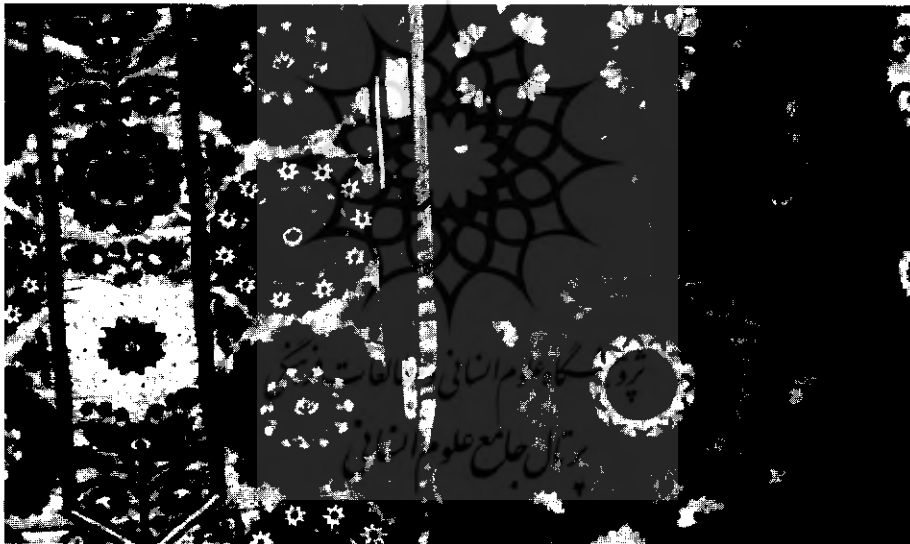
نخست مراسم در تالار زبان و ادبیات رودکی ارائه شد.

بیانیه پایانی این مجمع نیز در ۱۰ بند به شرح زیر تنظیم و قرائت شد:

۱- با عنایت به این که آسیای مرکزی منشاء و مولد اصلی زبان پارسی است، انتظار می رود به آموزش این زبان در آسیای مرکزی به خصوص در تاجیکستان توجه بیشتری مبذول شود.

۲- تعداد بیشتری از محققان، استادان و مدرسان زبان فارسی برای طی کردن دوره های دانش افزایی به ایران فرستاده شوند. در آینده ای نزدیک برنامه ای مشخص راجع به تبادل دانشجویان و استادان بین دانشگاه ها و مراکز علمی ایران و تاجیکستان تهیه شده، مورد عمل قرار گیرد.

۳- آموزش زبان دری / تاجیکی / فارسی در خارج از کشور و برنامه ریزی های مربوط به آن، در ایران در یک سازمان واحد متمرکز گردد تا تصمیمات مربوط به آن

دچار تشتت و چندگانگی نگردد.

۴- پایان نامه های دانش آموختگان زبان و ادبیات فارس و تاجیک بیشتر مورد توجه قرار گیرد و آن دسته از آنها که قابل چاپ است، به چاپ برسد.

۵ - دفتری ویژه تدوین کتاب های درسی برای آموزش زبان و ادبیات دری / تاجیکی / فارسی برای استفاده تمامی مشتاقان آن، در تمام نقاط دنیا، در ایران، تاجیکستان و افغانستان تأسیس شود.

۶- انجمن از تمام استادان زبان و ادبیات دری / تاجیکی / فارسی در کشورهای جهان تقاضا دارد تجربیات خود را در زمینه آموزش زبان و ادبیات دری / تاجیکی / فارسی خارجی ها در اختیار این دفتر قرار دهند تا در تدوین متون آموزشی مورد استفاده قرار گیرد.

۷- جهت همگون سازی اصطلاحات علمی و فنی در کشورهای فارسی زبان، یک کمیته مشترک اصطلاحات تأسیس گردد.

۸- به دبیر کل یونسکو پیشنهاد می شود که قرار دادن زبان فارسی (دری، تاجیکی) را به سبب دارا بودن یک فرهنگ غنی و بیشتر از ۲۰۰ میلیون گویشور در ردیف زبان های یونسکو مورد بررسی قرار دهند و اهتمام و عنایت بیشتری به زبان فارسی در سطح بین المللی مبذول دارند.

۹- شرکت کنندگان در مجمع تهدیدهایی را که با هدف محدود و محروم کردن این حوزه تمدنی است، با نگرانی دنبال می کنند و امیدوارند که تصمیم گیرندگان در سطح جهانی به گونه ای عمل کنند که آسیبی به این قلمرو تمدن وارد نشود.

۱۰- با توجه به شأن و اعتبار افغانستان در قلمرو زبان فارسی، پیشنهاد می شود ششمین مجمع بین المللی استادان زبان فارسی، دو سال دیگر در این کشور برگزار شود. بدیهی است برای رسیدن به این مقصود، رایزنی و همکاری مجموعه دستگاه های فرهنگی لازم و ضروری است.

دیدارها و ملاقات ها:

دیدار با ریاست اتحادیه نویسندگان تاجیکستان - مهمان بختی - و معاونانش و دیدار با شاعران و ادیبان مطرح تاجیکستان همچون، استاد مومن قناعت، رحمت نذری، نصرالدین اف، ولی صمد و ... نیز از برنامه هایی بود که پس از پایان مراسم مجمع انجام شد.

در هفته نامه ملت تاجیکستان شعری از محمدعلی عجمی - شاعر تاجیک که حدود شش سال پیش به مدت پنج سال در ایران زندگی کرد و از ادبیات ایران بسیار متأثر شد و با بنده نیز بسیار حشر و نشر داشته و دارد - به چاپ رسیده که شور بسیار زیادی ایجاد کرده بود. این شعر سیاسی، در اندازه شعرهای مرحوم سلمان هراتی و شعرهایی همچون، «مولا ویلا نداشت» بنده است که برای اولین بار است که در تاجیکستان با

این فضای متفاوت شعر سروده شده است. به نظر من این شعر سرآغاز یک انقلاب ادبی در شعر تاجیکستان خواهد شد. (در فرصت مناسب این شعر را برگردان و ارائه خواهم کرد.)

یکی دیگر از برنامه‌ها، دیداری مفصل و دوستانه با فرهاد رحیم اف، معاون وزیر معارف (آموزش و پرورش) تاجیکستان بود. با ایشان سال‌هاست که دوستی دارم و در دیدار با ایشان در جریان برنامه‌های آینده وزارت معارف و افزایش ساعات آموزش خط فارسی قرار گرفتم و حتی چندین لوح فشرده آموزشی را که بر مبنای روش‌های آموزشی ایران تهیه شده بود ملاحظه کردم.

ایشان نیز از طرح به کارگیری طلاب علوم دینی تاجیکستان در مدارس دولتی، برای آموزش خط نیاکان خبر داد و گفت: با توجه به این که همه مساجد تاجیکستان امام خطیب دارد و ظرفیت مساجد برای پذیرش امام جماعت پر شده است، ما در حال مذاکره با مقامات مفتیان هستیم که فارغ‌التحصیلان آنها را به کار بگیریم و به آنها معاش هم می‌دهیم، فقط باید چند درس؛ روان‌شناسی و آموزش‌های ویژه معلمی را هم یاد بگیرند.

پیشنهاد کارشناسی:

با وجود استقبال نسبتاً خوب مقامات تاجیکستان و حضور وزیر معارف، معاون نخست وزیر و رئیس آکادمی تاجیکستان و ... از برگزاری این همایش، از ج.ا.ایران هیچ مقام عالی رتبه سیاسی و فرهنگی شرکت نداشت و سفیر ج.ا.ایران در تاجیکستان نیز در تهران حضور داشت و این تا اندازه‌ای به چشم می‌آمد. در مجموع انعکاس تلویزیونی مجمع استادان بسیار عالی و محتوای سخنرانی‌ها و نظم برنامه هم قابل ستایش و تلاش قهرمان سلیمانی و همکارانش بسیار ستودنی بود و جا دارد که ریاست سازمان یا معاونت بین‌الملل و آموزشی و پژوهشی تقدیرنامه‌ای برای این تلاش خوب و صادقانه ایشان ارسال کنند.

پانویس:

* کارشناس فرهنگی آسیای میانه و قفقاز در سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی.